“HAN VAR VÅR LÆRER”

HIZBALLAH ETTER FADLALLAH

Da ayatollah Muhammad Hussain Fadlallah gikk bort i 2010, forsvant også et viktig element for Hizballahs posisjon blant libanesiske shiaer. Til tross for uenigheter med bevegelsen, var Fadlallah avgjørende for deres religiøse legitimitet. Hans død kom på et tidspunkt hvor organisasjonen allerede var under press, og resultatet kan være at Hizballahs hegemoni over libanons shiaer blir betydelig svekket.

Av Kai Kverme, mastergrad i arabisk og koordinator for prosjektet “The New Middle East; Emerging Political and Ideological Trends” ved Universitetet i Oslo.

KAI KVERME

Muhammad Hussain Fadlallah

- 16. november 1935–4. juli 2010.
- Storayatollah utdannet i Najaf i Irak.
- Født i Najaf av libanesiske foreldre. Etter fullførte studier i Irak flyttet han til Libanon i 1966.
- Han grunnla åtte religiøse skoler, ti vanlige skoler, seks barnehjem, et offentlig bibliotek, et kvinnekultursenter og en klinikk.
- Mål for en rekke attentatforsøk, deriblant en bilbombe i Beirut i 1985.

DENNE ARTIKKELEN argumenterer for at Hizballahs innflytelse blant libanesiske shiaer har blitt svekket de siste årene, av forskjellige årsaker. Noen av disse kan relateres til det vi kan kalle «slitasje»; Hizballah har i de siste fire årene vært i en posisjon der de har sittet med regeringsmakt, og hatt problemer med å innfri alle sine løfter. Partiet er også presset som en følge av at STL (The Special Tribunal for Lebanon) har anklaget fire av deres medlemmer for å ha vært delaktige i drapet på tidligere statsminister Rafiq al-Hariri.

Dette har vært en kilde til konflikt innad i regjeringen som Hizballah deltar i, noe som sannsynligvis vil tilta når tribunalet begynner rettsaken mot de tiltalte, som partiet nekter å utlevere. En annen faktor som i betydelig grad har svekket partiet er at regimet i Syria, som har vært av vital betydning for Hizballah, nå selv kjemper for å overleve.

Religiøs autoritet i shiaislam

Imidlertid ønsker jeg her å rette oppmerksomheten mot en annen og lite drøftet faktor som har bidratt til å svekke partiets innflytelse, ayatollah Muhammad Hussain Fadlallahs (1935–2010) bortgang for snart to år siden. Som en av de viktigste shiamuslimske geistlige i landet, med en unik religiøs posisjon, hadde han en nøkkelrolle i utformingen av en moderne, shiamuslimsk libanesiske identitet.

Først vil jeg gi en oversikt over det shiamuslimske religiøse hierarkiet, og som også indikerer hvorfor Fadlallah var så viktig for Hizballah. Jeg argumenterer deretter for at forbindelsene mellom de to partene var meget tette, og at Fadlallah representerte en viktig ressurs for Hizballah. Til slutt vil jeg gi noen indikasjoner på hvordan perioden etter Fadlallah har vært, både for hans organisasjon og for Hizballah.

Hizballah har fra starten av hatt en klar religiøs og ideologisk tilknytning til *wilayat al-faqih*-doktrinen, den rettslærdes styre, slik den ble fremstilt av ayatollah Ruhallah Khomeini (1902–89). I henhold til denne doktrinen er det ikke noe skille mellom den religiøse og den verdslige sfæren, snarere fremstilles islam som et holistisk verdenssyn. Denne doktrinen gir de skriftlærde en nøkkelrolle, de er forvalterne av arven etter de tolv imamene, og i tråd med dette er det deres oppgave å lede muslimene, religiøst så vel som politisk.

Lederskap i shiaislam er klarere definert enn blant sunnimuslimer, men selv om dette forankres i tradisjoner som kan spores tilbake til imamene, er læren om *marja al-taqlid* av relativt ny dato, det kan spores tilbake til slutten av attenhundretallet. Da fikk man en sentralisering av autoritet blant shiaer, der de skriftlærde som hadde konsentrert seg om rettsvitenskap ble elevert i det religiøse hierarkiet.¹ En praksis med å referere til de fremste av disse i religiøse spørsmål og å etterligne disse utviklet seg, og man fikk en todeling av den shiamuslimske umma; på den ene siden de meget få skriftlærde som ble referansepunkt for etterligning, *marja al-taqlid*, og på den andre siden massene som etterlignet en av disse, *muqallidun* (s. *muqallid*).

At de skriftlærdes posisjon i samfunnet ble elevert på denne måte gjorde også at antallet økte, selv om det kun var et fåtall som nådde toppen av pyramiden, og ble referert til som *marja al-taqlid*. Deres autoritet var potensielt meget stor idet den ikke bare er bygget på en av Max Webers idealtyper for autoritet, men snarere på en fusjon av tradisjonell og karismatisk autoritet. Tradisjonell autoritet, siden man er forvalterne og opprettholdere av en autoritet som forankres i arven fra de tolv imamene, som ifølge shiaene er de rettmessige

arvtakerne til profetens autoritet. Weber peker på at lojalitet til en slik autoritet ikke skyldes at man følger et sett lover, men at man er lojal overfor en person som holder en posisjon basert på tradisjon, og som har kommet til denne posisjonen ved å følge tradisjonen.² Den karismatiske autoriteten er kjennetegnet ved at det vi kan kalle «personlig egnethet», hans eller hennes evne til å fremstå som hevet over alminnelige mennesker, ofte med bånd til det guddommelige.³

Den økte institusjonaliseringen av *marja al-taqlid* samsvarer også med Webers begrep om «rutinisering av karisma», som er viktig for å sikre kontinuiteten til denne autoriteten og tilhengernes lojalitet.

Fadlallahs innflytelse

Flertallet av libanesiske shiaer delte ikke Hizballahs tilslutning til *wilayat al-faqih*-doktrinen, og Hizballah var derfor avhengige av andre geistlige for å oppnå legitimitet og for å vinne aksept for sitt standpunkt, og den fremste av disse var Fadlallah.

Han hadde fra sin ankomst til Libanon midt på sekstitallet arbeidet målrettet for å etablere en *hawza*, et religiøst læresenter, i Libanon. Fadlallah anså det som en hovedoppgave å styrke religionens posisjon, og utdanning av geistlige var et viktig element i denne strategien. Som en nær forbundsfelle av Muhammad Baqir al-Sadr (1935–1980), den irakiske geistlige og åndelige veilederen for Dawa-partiet, kom han fra en irakisk tradisjon med geistlig involvering i politiske spørsmål, og da den libanesiske borgerkrigen brøt ut i 1975 hadde han allerede etablert seg som en av de ledende religiøst lærde i landet. Det var Musa al-Sadr (1928–1978), fetter av Muhammad Baqir al-Sadr, som var den ubestridte lederen av shiaene på denne tiden. Men hans

bortførelse økte Fadlallahs innflytelse betydelig, selv om det var Muhammad Mahdi Shams al-Din (1936–2001) som overtok som leder av Det shiaislamske høyere rådet, som al-Sadr hadde grunnlagt.

Gjennom åttitallet ble Fadlallahs posisjon ytterligere styrket, og de fleste av Libanons shia-lærde har på et eller annet tidspunkt undervist i Fadlallahs *hawza*, inkludert Shams

Fadlallah anså det som en hovedoppgave å styrke religionens posisjon, og utdanning av geistlige var viktig.

al-Din. Tilsvarende har de fleste lederne av Hizballah på et tidspunkt vært hans elever. “Han var vår lærer”, som Hizballahs generalsekretær Hasan Nasrallah sa da nyheten om hans bortgang ble kjent. Men også en annen utvikling ble tydelig i denne perioden; antallet studenter ved Fadlallahs *hawza* økte voldsomt, og den viktigste grunnen til dette var at menn fra familier uten noen geistlig historie søkte en religiøs utdanning. Det kunne de gjøre fordi antallet moskeer og husayniyyaer også økte, og dermed var det bruk for flere geistlige til å lede og undervise i disse. Denne utviklingen er grundig dokumentert av den libanesiske forskeren og sosiologen Wadah Sharara.⁴

Ved avslutningen av borgerkrigen i 1990 stod Hizballah ved et veiskille. Partiet hadde oppstått et tiår tidligere som en motstandsbevegelse etter den israelske invasjonen i 1982, men også som en khomeinistisk, islamistisk bevegelse med det erklærte mål å etablere en islamsk stat i Libanon. Fadlallah var en av de fremste fortalere for at partiet skulle delta i det politiske systemet som nå vokste frem, og

på denne måten ekspandere Den islamske motstandsbevegelsens rolle.⁵ Som en av Libanons fremste skriftlærde, ble han ofte konsultert av partiet i slike spørsmål, og hans autoritet var betydelig.

Hizballahs hegemoni

Hizballah valgte som kjent å engasjere seg i det politiske systemet, og målet om å etablere en islamsk stat ble ikke lenger vektlagt så sterkt. Det betyr ikke at partiet forlot dette målet, snarere valgte man en strategi med å etablere et hegemoni over libanesiske shiaer. I en slik prosess har de intellektuelle, det vil i dette tilfellet si de skriftlærde, en nøkkelrolle, det er de som kan gi en klasse eller samfunnsgruppe dens bevissthet og homogenitet, som kan utdanne og arbeide for at befolkningen aksepterer et hegemoni. Dersom de intellektuelle lykkes i å få befolkningen til ikke bare å akseptere et hegemoni, men også anse det som en historisk nødvendighet, kan man betegne dette som et solid etablert hegemoni. På den annen side kan man også si at desto mer maktbruk som må til for å etablere og opprettholde et hegemoni, desto svakere fundert vil hegemoniet fremstå.

I prosessen med å etablere dette hegemoniet, hadde Fadlallah en nøkkelrolle. Han brukte sin autoritet som forvalter av de religiøse tradisjonene til å fremme forståelsen for Hizballahs strategi blant shiaene. Hans sterke karisma ga ham et lydhørt publikum, ikke minst blant ungdommen, som ofte ikke hadde et nært forhold til den type autoritet han representerte, og som Hizballah bygger sin legitimitet på.

Fadlallahs religiøse autoritet

Forholdet mellom de to partene kan også fortelle oss noe om hvordan partiet reagerer på

reelle eller innbilte trusler, ikke minst hva angår dets religiøse legitimitet. Selv om Fadlallah etterlignet den Najaf-baserte stor-ayatollahen Abd al-Qasim al-Khui (1899–1992), og var hans offisielle representant i Libanon, var hans forhold til Khomeini nært. Så nært at det var Khomeini selv som i 1982 gav Fadlallah tittelen ayatollah.⁶ Imidlertid førte Khomeinis død i 1989 til en utvikling der de to partene søkte forskjellige løsninger. Da Fadlallah i 1995 erklærte seg selv som *marja*, mens Hizballah fulgte den nye lederen i Iran, Ali Khamenei (1939), brøt det ut en åpen konflikt mellom de to partene.⁷

Fadlallah hadde gjennom årene oppnådd stor innflytelse blant libanesiske shiaer, også utenfor Libanons grenser. For ham ville det vært umulig å bli en etterligner av Khamenei, hvis religiøse kvalifikasjoner var langt dårligere enn Fadlallahs egne. Det er riktig at Fadlallah ble kritisert av libanesiske *ulama* for ikke å være kvalifisert som *marja*, blant annet av Mohammad Mahdi Shams al-Din, hvis kvalifikasjoner overgikk Fadlallahs, men som valgte å etterligne Ali al-Sistani (1930) i Najaf, al-Khuis arvtager.⁸ Men for Hizballah var dette likevel alvorlig, man så det som et angrep på partiets religiøse legitimitet, fra en sentral og viktig religiøs autoritet, og både libanesiske og iranske *ulama* angrep ham. Imidlertid stoppet disse angrepene relativt hurtig, da både Hizballah og Iran fort ble klar over at Fadlallah ikke hadde noen intensjon om å utfordre dem, verken religiøst eller politisk.

Dette viser likevel hvor viktig den religiøse legitimiteten var og er for Hizballah, og hvor viktig det var å ha en autoritet som Fadlallah på sin side. Den samme type konflikt kunne observeres flere år senere, denne gangen mellom Ali al-Amin (1953), muftien av Jabal Amil, det shiamuslimske kjerneområdet i Sør-Liba-

non, og lederen av Det shiaislamske høyere rådet Abd al-Amir Qabalan (1936). Det er dette rådet som utnevner muftier for de forskjellige områdene i Libanon. Qabalan blir ansett for å stå nærmere Amal, den andre store libanesiske shiaorganisasjonen, enn Hizballah, men har ved alle kritiske korsveier kommet ut som en sterk tilhenger av Den islamske motstandsbevegelsen.

Al-Amin, som geistlig, var svært respektert blant libanesiske shiaer, men han ble mer og mer kritisk til Hizballahs hegemoni over dem. Under krigen i 2006, da israelske styrker gikk til et omfattende angrep på Libanon som en følge av at Hizballah hadde kidnappet to soldater inne på israelsk territorium, kom al-Amin med sterk kritikk av partiet, og beskyldte det for å være delvis ansvarlig for de enorme ødeleggelsene krigen førte med seg. Dette førte til en voldsom reaksjon fra tilhengerne til Den islamske motstandsbevegelsen. Han ble fysisk jaget fra sitt hjem i Tyr, og fratatt sin stilling som mufti av Qabalan.⁹

To motstridende retninger?

Det finnes flere, både forskere som Shaery Eisenlohr og libanesiske shiaer, som argumenterer for at Fadlallah og Hizballah representerte to motsatte trender.¹⁰ Blant de libanenserne som argumenterer for dette finner man ukemagasinet al-Shiraa. Dette magasinet er sterkt anti-Hizballah og anti-Iran, men anser seg selv å stå nær Fadlallah. Hovedargumentet deres sentrerer rundt en antatt skillelinje mellom en arabisk shiisme, representert ved Fadlallah, og en persisk, representert ved Hizballah.¹¹ Dette skillet er etter min oppfatning overdrevet, for å si det forsiktig. Det Fadlallah gjorde var å hevde med stor styrke at det ikke finnes noen motsetning mellom *al-uruba*, (pan-)arabisme, og islam. Snarere tvert imot,

han anså de to størrelsene som nært knyttet sammen. Vi må også huske at dette er en type argumentasjon Khomeini selv ikke kunne gått inn på, gitt at han ikke er araber.

Ved å argumentere for dette synet søkte Fadlallah å mobilisere de mange shiaene som var eller hadde vært medlemmer av forskjellige pan-arabistiske organisasjoner og partier, med den virkning at dette både utvidet og styrket legitimiteten til Den islamske motstandsbevegelsen. Vi må huske på at Libanon på dette feltet lignet et land som Irak, det var shiaer som utgjorde majoriteten av medlemmene i kommunistpartiet, og i arabistiske partier som Baath. Men dette er nok et eksempel på hvordan Fadlallah brukte sin autoritet til å støtte opp om Hizballah, snarere enn å fremstille partiet som representanter for en «fremmed» islam.

Selv om også noen av hans tilhengere forfekter dette synet, der Fadlallah representerer en autentisk og «vitenskapelig» islam, har jeg ikke funnet noen indikasjoner i hans egne verker eller uttalelser på at han anser arabere for å være overlegne andre muslimer på grunn av deres etniske tilhørighet. Snarere tvert imot, Fadlallah var meget opptatt av muslimsk enhet, *tawhid*, og *taqrib*, det å minske avstanden mellom muslimer, det være seg mellom sunnier og shiaer, eller mellom muslimer fra ulike land og kulturer.

Wilayat al-faqih

Dette bringer oss over på et av kjernepunktene i forholdet mellom Hizballah og Fadlallah, nemlig synet på Den islamske republikken, og, i forlengelsen av det, synet på *wilayat al-faqih*-doktrinen. Som nevnt tidligere var Fadlallahs forhold til Khomeini nært, og Khomeini var en kilde til inspirasjon. Ikke bare for Fadlallah selv, men også mange av hans til-

hengere. En shaykh i Fadlallahs organisasjon fortalte meg stolt at han på veggen hjemme hadde et stort bilde av Khomeini ved siden av bildet han hadde av Fadlallah.¹²

På tross av dette, søkte Fadlallah til en viss grad å distansere seg fra *wilayat al-faqih*-doktrinen, men ved flere anledninger kom han med uttalelser som setter disse forsøkene i et underlig lys. Da Den islamske republikken markerte sin trettiende årsdag holdt Fadlallah en fredagspreken i sin moské i Harit Hrayk der han sa om Republikken at den “[...] har representert den sanne forlengelsen av den autentiske, muhammadanske, islamske linjen” (*mathalat al-imtidad al-haqiqi li-l-khatt al-islami al-muhammadi al-asil*).¹³

Denne uttalelsen er vanskelig å se på som noe annet enn en anerkjennelse av *wilayat al-faqih*, og da jeg bare noen dager etter dette møtte Fadlallah, spurte jeg ham om denne uttalelsen. Hvordan skulle vi forstå den, gitt hans tidligere uavhengige tilnærming til doktrinen? Spørsmålet overrasket ham, og selv om han gjentok at han stadig inntok et uavhengig forhold til *wilayat al-faqih* som religiøs teori, anså han dette for å være et komplisert spørsmål som man burde overlate til de islamske juristene (*fuqaha*) å diskutere. Men gitt at Fadlallah selv var en av disse, fant jeg dette svaret så uklart at jeg ba ham klargjøre hva han mente. Hans kommentar til det var at han ikke anså denne doktrinen for å være en del av trosbekjennelsen (*al-aqida*), noe Hizballah gjør, men utover det ønsket han ikke å kommentere ytterligere.¹⁴

Det er imidlertid et faktum at det på alle plan i hans organisasjon arbeidet og arbeider medlemmer av Hizballah. Det var ikke et krav fra Fadlallahs side at man må etterligne ham for å arbeide i organisasjonen. På samme måte finner man mange medlemmer av

Hizballah som har Fadlallah som sin *marja*. Dette kan synes underlig, men slik partiet ser det kan man etterligne andre *maraji* (s. *marja*), bare man underlegger seg Khameneis absolutte politiske lederskap. Siden Fadlallah ikke på noe tidspunkt har hatt en egen politisk organisasjon blir ikke dette sett på som et problem. Igjen tjente Hizballah på dette forholdet: Man fikk religiøs legitimering av den fremste shia-autoriteten i landet, et bredere nedslagsfelt og en meget velformulert forsvaret av Den islamske motstandsbevegelsen.

Det åpne *marjaiyya*

Et annet viktig punkt når man søker å forklare den store populariteten Fadlallah nøt, og som han brukte til å bygge støtte for Motstandsbevegelsen, var hans måte å definere selve *marjaiyya*-institusjonen på. I likhet med Muhammad Baqir al-Sadr mente Fadlallah at denne institusjonen måtte reformeres. Hans ide var å institusjonalisere denne i langt sterkere grad, og dermed også gjøre den mer uavhengig av den enkelte *marja*. En av komponentene i denne ideen var å samle de ledende *maraji* i et råd som var i jevn kontakt med hverandre, og som sammen ville fremstå som både sterkere og mer samstemte i sine *fatawa* (s. *fatwa*).¹⁵

Fadlallahs eget bidrag i denne sammenhengen var at han gjorde sin *marjaiyya* langt mer tilgjengelig enn det man vanligvis forbinde med denne institusjonen, og det ble derfor ofte referert til som «det åpne *marjaiyya*».¹⁶ Han hadde helt fra ankomsten til Libanon på sekstitallet hatt et nært og organisk forhold til sine elever og følgesvenner, en strategi han beholdt helt til det siste, og som nok var avgjørende for at han på begynnelsen av nittitallet kunne lansere seg selv som *marja*. Det er også et av de viktigste punktene hans tilhen-

gere fremhevet når de skulle forklare hans popularitet. Ikke bare ga han selv sine fre-dagsprekener og underviste mange av sine studenter, han var også tilstede for sine tilhengere i den forstand at de kunne oppsøke ham enten i moskeen eller i hans hjem like ved. I mange år dro han også til Damaskus hver uke for å undervise ved sin *hawza* ved Saiyyda Zaynab-mausoleet i utkanten av byen.

Dette var en meget bevisst strategi fra Fadlallahs side, og den omfattet ikke bare hans tilhengere, han var tilsvarende opptatt av å holde kontakt med politiske ledere i Libanon, også

◉ ◉ ◉

Det er et faktum at på alle plan i hans organisasjon arbeidet og arbeider medlemmer av Hizballah.

◉ ◉ ◉

dem som ikke delte hans syn på Motstandsbevegelsen. Denne åpenheten ble også utenlandske diplomater, politikere og andre gjester til del, og står i sterk kontrast til det forholdet andre *maraji* har til sine tilhengere og verden for øvrig.

De store *maraji* i Qum eller Najaf er mer kjent for sin tilbaketrukkethet enn noe annet. Selv om mange av disse, ikke minst al-Sistani, nyter stor respekt og tillit blant shiaene, har jeg ikke møtt noen med en slik personlig affeksjon for sin *marja* som den Fadlallahs tilhengere viser. Med sin sterke karisma og en klar og forståelig måte å formidle sitt budskap på, evnet Fadlallah å skape et *marjaiyya* som den enkelte *muqallid* følte en sterk tilhørighet og lojalitet til, og som fremstod som relevant for de troende i deres daglige liv. Slik sett kan man også hevde at han fylte et tomrom blant mange av Hizballahs tilhengere: i motsetning

KAI KVERME

Hizballahs flagg.

Fadlallah med sin forbundselle Muhammad Baqir al-Sadr (1935–1980).

til Khamenei var han tilgjengelig, og han snakket til dem på et språk de forstår.

Fra motstandsbevegelse til forsvarsstrategi

På bakgrunn av de faktorene som er diskutert ovenfor, innebar Fadlallahs bortgang i 2010 en svekking av Hizballah. Den autoriteten han representerte var avgjørende for å gi partiet legitimitet, og var en viktig pilar i hegemoniet Hizballah bygget. Han bidro til å ta brodden av kritikken som ble fremsatt mot partiet om at det representerte en «persisk» islam, og støttet konsekvent Den islamske motstandsbevegelsens posisjon. Fadlallah nådde deler av shiaene i Libanon som Hizballah ikke klarte, og brukte sin autoritet til å overbevise dem om viktigheten av den Islamske Motstandsbevegelsen.

I en vanskelig tid for partiet, der man er i en prosess med å omgjøre grunnlaget for bevegelsens legitimitet fra å være en motstandsbevegelse hvis legitimitet var tuftet på kampen for å befri libanesisk land fra israelsk

okkupasjon, søker man å omgjøre partiet til en forsvarsstrategi, som dets nestleder Naim Qasim uttrykker det.¹⁷ Også Hizballahs nære allierte Michel Aoun har med rene ord gitt uttrykk for dette, da han hevdet at den libanesiske hærens primære oppgave er å opprettholde freden internt, mens det er motstandsbevegelsens oppgave å forsvare landet mot ytre fiender, altså Israel.¹⁸

Det er en formidabel oppgave å forandre dette grunnlaget fra motstandsbevegelse til forsvarsstrategi, hvor man fra partiets side må overbevise andre libanesere om at de vil være bedre tjent med å bli forsvart av en gruppe som ikke er en del av det statlige maktapparatet, men snarere en gruppe med en klar religiøs og politisk forankring utenfor Libanon og som ikke er under kontroll av noen folkevalgte organer. Denne oppgaven ville utvilsomt vært enklere med en aktiv Fadlallah, som kunne brukt sin innflytelse langt utenfor Hizballah til å samle støtte for prosjektet. I stedet kan man observere klare tegn på at utvik-

lingen blant libanesiske shiaer beveger seg mot en ytterligere svekkelse av partiets hegemoni.

Arven etter Fadlallah

Et av disse tegnene er hvordan Fadlallahs organisasjon har forholdt seg etter hans død. Det var tidlig spekulasjoner om hvem som ville etterfølge ham som *marja*, og flere navn ble nevnt, blant annet den bahrainske geistlige Abdallah al-Ghurayfi, som var den som ledet begravelsesbønnene og hadde en fremtredende rolle i seremoniene rundt denne begivenheten.¹⁹ Dette ble tidlig avvist, og blant de andre som ble nevnt var det stort sett allerede etablerte *maraji*, med det til felles at ingen av dem var libanesiske, langt mindre basert der. Den mest fremtredende, og som blir regnet for å være nær Fadlallah både religiøst og politisk, var Makaram al-Shirazi som er basert i Qum i Iran.²⁰

Imidlertid utstedte hans kontor for legale saker, *al-maktab al-shari*, bare dager etter hans død en erklæring om at det er tillatt å etterligne en avdød *marja*. Etter noen dager ble dette utdypet videre, da gjorde man det klart at man også kunne etterligne Fadlallah «på ny». Det vil si at muslimer som tidligere har etterignet en annen *marja*, eller nyomvendte, kan begynne å etterligne Fadlallah.²¹

Hva som ligger bak dette standpunktet er vanskelig å si, men en faktor i denne avveiningen har nok vært hensynet til den organisasjonen som møysommelig har blitt bygget opp gjennom mange år. Fadlallah har kontorer spredt ut over store deler av landet, i områder med en shiamuslimsk befolkning. I Khiam i Sør-Libanon har han for eksempel et kontor for sharia-saker, og hans veldedige organisasjon Mabarrat også har et kontor der. Han driver også en stor skole i byen, Maryam

bin Isa-skolen. Denne organisasjonen er en nøkkelkomponent i den strukturen han bygde opp, den driver en rekke skoler, barnehager og andre utdanningsinstitusjoner spredt ut over Libanon. Et spesielt fokus for organisasjonen er arbeidet med foreldreløse barn og ungdommer, som får tilbudt gratis eller sterkt subsidiert utdanning. Dette finansieres gjennom sponsorer som rekrutteres i inn- og utland, men også gjennom en rekke forretningsforetak, der et av de mest kjente og synlige er en kjede av bensinstasjoner kalt al-Aytam, *de foreldreløse*. Dette er en *joint venture* med Mobil,

◉ ◉ ◉

Fadlallah bidro til å ta brodden av kritikken som går på at Hizballah representerer en «persisk» islam.

◉ ◉ ◉

og sikrer Fadlallahs organisasjon store inntekter. Dersom man fra sentralt hold i organisasjonen besluttet at man etter hans bortgang ville følge en annen *marja* ville det innebære at disse institusjonene og foretakene ville bli underlagt den nye *marja*.

Blant Fadlallahs tilhengere ser det foreløpig ut til at mange velger å fortsette å etterligne ham, mens noen har søkt til en nålevende *marja*. Det ser ut til at det i første rekke er Makaram al-Shirazi disse har henvendt seg til, men det er foreløpig vanskelig å si hvor mange dette dreier seg om gitt at hvem man etterligner er et personlig spørsmål.

En annen indikasjon på at Hizballah blir utfordret på sin religiøse legitimitet finner vi hos Ali al-Amin, den tidligere muftien i Jabal Amil. Hans tilhengere har det siste året referert til ham som *marja*, noe hans nettside også gjør.²² Det er ikke usannsynlig at al-Amin med

KAI KVERME

dette søker å knytte deler av Fadlallahs tilhengere tettere til seg, og hans teologiske kvalifikasjoner er vanskelige å avfeie. Andre libanesiske geistlige, som Hani Fahs, fortsetter å være meget kritiske til Hizballah. Ikke minst kritiseres partiets støtte til Assad-regimet i Syria.

Nettopp på det religiøse feltet har det vært en betydelig utvikling de siste par årene, ved siden av al-Amins krav på *marjaiyya* er det også observert en økende aktivitet fra al-Sistanis representant i Libanon. Al-Sistani er av Amal-bevegelsen regnet som «offisiell» marja, og det er all grunn til å anta at han

◉ ◉ ◉

*Hizballah kan i større grad bli nødt
til å ty til makt for å bevare den
posisjonen de har i dag.*

◉ ◉ ◉

nyter stor oppslutning i Libanon, slik han gjør blant resten av verdens shiamuslimer. Det bemerkelsesverdige med al-Sistanis aktivitet i Libanon er at den tilsynelatende har vært veldig begrenset; først for et par år siden ble Imam al-Sadiq senteret åpnet, og det representerte da den første institusjonen som direkte kan knyttes til al-Sistanis *marjaiyya*, selv om hans representant i Libanon har hatt kontorer der lenge. Dette kan nok knyttes til at Det shiaislamske høyere rådet har hatt en spesiell posisjon som offisiell representant for libanesiske shiaer og er finansiert av staten. Det er dette rådet som utnevner shia-muftier og dommere til religiøse domstoler, og dets leder Abd al-Amir Qabalan er selv en fremtredende geistlig.

Andre grupper som er kritiske til Hizballahs hegemoni har også vokst frem, som Den

frie shiitiske bevegelsen, men disse er relativt små og har begrenset innflytelse, og er ikke i stand til å utfordre partiets monopol på noen måte. Det samme kan sies om Hizballahs første generalsekretær, Subhi Tufayli. Han var en av dem som motsatte seg at partiet skulle delta i valgene etter borgerkrigen, og ledet noen år senere den såkalte Sultrevolusjonen, *thawrat al-jiya*, som endte med konfrontasjoner mellom hans tilhengere og den libanesiske hæren. Han ble etterlyst av libanesiske myndigheter, men oppholder seg i sin landsby Brital i Biqaa-dalen. Han nyter stor respekt lokalt og har de siste årene stadig oftere opptrådt offentlig. Han er like kritisk til Hizballah, men støtter nå deres politiske motstandere i 14. mars-koalisjonen.

En ny marja?

Hizballahs strategi for å forsøke å begrense virkningene av Fadlallahs bortgang og fremveksten av andre religiøse autoriteter og grupper er noe overraskende. Det er ingen tvil om at partiet har Ali Khamenei som *marja*, og at mange av partiets medlemmer også etterligner ham i spørsmål som har med personlige forhold å gjøre. Samtidig er man klar over hvilken posisjon Fadlallah hadde, ikke minst i egenskap av å være en lokal *marja*. Derfor har partiet i løpet av det siste året søkt å promotere en av de mest lojale blant libanesiske geistlige for å fylle tomrommet etter Fadlallah.

Besøkende til en av Den islamske motsstandsbevegelsen sine offisielle hjemmesider, www.qawim.org, blir møtt av et bilde av Khamenei og et valg mellom å gå videre til et diskusjonsforum eller nyhetssiden.²³ Hvis man velger å gå videre til nyhetssiden, finner man på en fremtredende plass en link til hjemmesiden til ayatollah Afif al-Nabulsi (1941-), ikke til Ali Khamenei eller hans repre-

sentanter i Libanon. Al-Nabulsi er ikke kjent som en fremtredende skriftlærd i Libanon; Ali al-Amin, Hani Fahs og Abd al-Amir Qabalan er alle langt mer kvalifisert enn ham, men han er meget lojal til Hizballah. Så lojal at han har utstedt en *fatwa* der det fremgår at bare Hizballah og Amal kan representere libanesiske shiaer politisk.²⁴ Hvorvidt strategien med å promotere al-Nabulsi vil være vellykket er tvilsom; han har liten eller ingen innflytelse over shiaer som ikke allerede er lojale til Hizballah. Og selv om han er i ferd med å realisere de formelle kravene en som søker å bli *marja al-taqlid* må oppfylle, vil det være vanskelig for Hizballah å støtte hans promotering til denne posisjonen, gitt den manglende anerkjennelsen fra andre religiøse autoriteter og gitt at Ali Khamenei fortsatt er i full vigør. Og ikke minst mangler han den karismaen som Fadlallah hadde, og som gjorde hans *marjaiyya* så spesiell.

Fadlallahs posisjon som en pilar for Hizballahs hegemoni vil være vanskelig å fylle. Den legitimitet hans religiøse autoritet gav Hizballah kan ikke enkelt erstattes av andre, heller ikke den unike respekten han hadde, også blant motstandere av partiet. Der er derfor naturlig å anta at Hizballah vil ha større problemer med å opprettholde sitt hegemoni, og at partiet kanskje i større grad blir nødt for å ty til makt for å bevare den posisjonen de har i dag.

• f •

1 Momen, Moojan: *An introduction to Shi'i Islam*, New Haven: Yale University Press 1985 s. 204

2 Weber, Max: *The theory of Social and Economic organization*, New York: The Free Press/Macmillan Publishing 1964 s. 341

3 Ibid s. 359

4 Wadah Sharara: *Dawlat Hizbillah; Lubnan mujtam'an*

islamiyyan, Bayrut: Dar al-Nahar 2008 s.55-67

5 Sankari, Jamal: *Fadlallah; The Making of a Radical Shiite Leader*, London Saqi 2005, s. 244

6 Ibid s. 226

7 Ibid s. 256

8 Shaery-Eisenlohr, Roschanack: *Shi'ite Lebanon; Transnational Religion and the Making of National Identities*, New York: Colombia University Press 2008, s.144

9 Al-Nahar, Bayrut, 11.06.2008 s.9 Avisen trykket hele korrespondansen mellom al-Amin og Qabalan.

10 Shaery-Eisenlohr s. 144

11 Al-Shira'a Bayrut 2010: No. 1450 s. 9

12 Intervjuet av artikkelforfatteren mai 2008.

13 Fadlallah, Muhammad Husayn: Khutbat al-juma'a 12.06.09 Al-Maktab al-'ilami li-l-samahat al-sayyid Muhammad Husayn Fadlallah 12.06.2009

14 Artikkelforfatteren i møte med Fadlallah 23.06.2009.

15 Sankari s.257, al-Shira'a 1452 Juni 2010 s. 25

16 Al-Shira'a 1452 Juni 2010 s. 24

17 <http://www.lbcgroup.tv/LBC/Templates/NewsDetails.aspx?ID=21562> besøkt 17.05.10.

18 <http://www.nowlebanon.com/Arabic/NewsArticleDetails.aspx?ID=16> besøkt 21.04.10

19 Al-Shira'a 1452 juni 2010 s.25

20 Ibid, flere tilhengere av Fadlallah har overfor artikkelforfatteren fremhevet al-Shirazi som en *marja* nær Fadlallah.

21 Ibid, se også Fadlallahs hjemmeside bayynat.org/istiftaat for mer informasjon.

22 www.al-amine.org

23 www.qawim.org besøkt 12.03.12, i ettertid er denne adressen endret og er nå hjemmesiden til en global anti-aggresjonskampanje!

24 Massimo di Ricco: «Reclaiming the Community Public Sphere: Communal, Individuals, Communities and the Lebanese System» (Ph.D. thesis) Universitat Rovira i Virgili, Tarragona 2008, s. 358.